

3€
+1€
príloha

vertigo

2/2025

Nižňanský
Chobot
Jaccottet
Pariláková
Stears
Farmanová

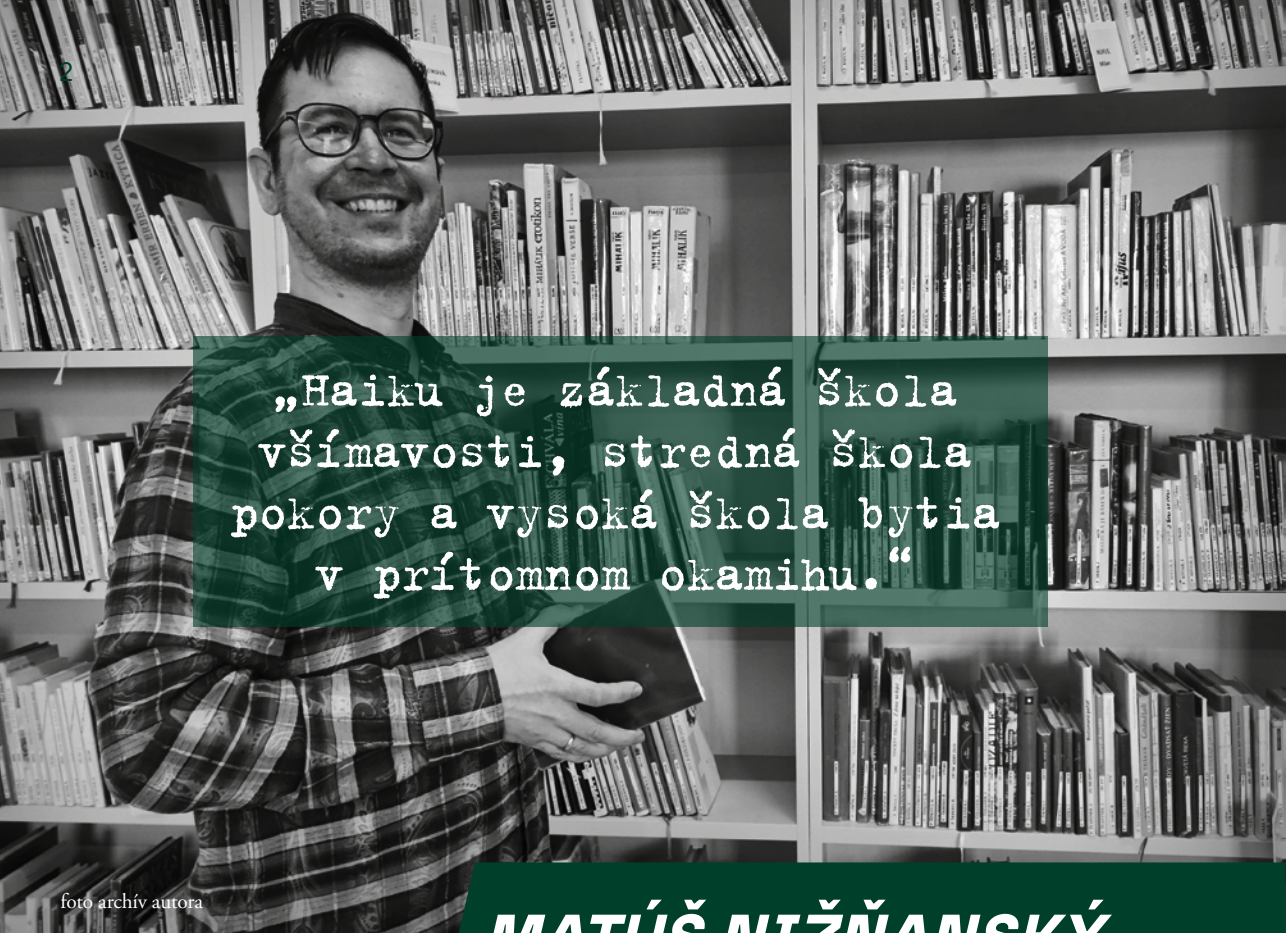

foto archív autora

„Haiku je základná škola
všímavosti, stredná škola
pokory a vysoká škola bytia
v prítomnom okamihu.“

MATÚŠ NIŽŇANSKÝ

Básnik haidžin **Matúš Nižňanský** (1982) pochádza z Piešťan. Vyštudoval odbor slovenský jazyk a literatúra – etická výchova na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity. Pôsobil ako učiteľ anglického jazyka na základnej škole a neskôr ako knihovník v Mestskej knižnici mesta Piešťany. Za svoju tvorbu získal niekoľko ocenení: je laureátom Ceny Rudolfa Fabryho za rok 2011, v roku 2018 získal tretie miesto v medzinárodnej literárnej súťaži International Kusamakura Haiku Competition. Haiku sa začal venovať počas vysokoškolského štúdia, desiatky z nich uverejnil v zahraničných e-zinoch a periodikách (Makoto, Heliosparrow Poetry Journal, Failed Haiku, Enchanted Garden, Frog Pond). Je členom medzinárodnej asociácie International Haiku and Tanka Association, ktorá združuje priaznivcov a autorov tejto básnickej formy z celého sveta. V roku 2017 mu vyšla debutová zbierka haiku s názvom *Pár kvapiek dažďa* a v roku 2023 zbierka *Naprieč krajinou*. Žije v Brodskom a pracuje v Záhorskej knižnici.

Rozhovor Jána Gavuru s Matúšom Nižňanským

JG: Ako si máme vysvetliť atraktivitu haiku? Nie je to jediná japonská alebo východoázijská básnická forma, s ktorou sa európska literatúra stretla, napriek tomu žiadna z nich nestrhla na seba toľkú pozornosť. Je to azda tým, že sa od ostatných lyrických žánrov odlišuje svojou radikálnou úspornosťou?

MN: Samotná úspornosť zohráva veľmi dôležitú úlohu. Dnes, keď nikto nemá na nič čas, nám dáva možnosť spomaliť. Je len na nás, koľko času chceme haiku venovať, ako ho chceme čítať – či len po povrchu, alebo hlbšie, medzi riadkami, keď nás môže odmeniť za naše úsilie takzvaným „aha momentom“ – objavením niečoho, čo nás presahuje. Ak by sme chceli ísť až k prameňom haiku, narazíme na šintoistické modlitby (inkantácie) *norito*, ktoré sú akýmsi prazákladom tejto úžasnej básnickej formy. Práve v šintoizme totiž nachádzame rytmus *go-šiči-go* (5-7-5), teda jeho „prvé“ pravidlo. Haiku však svojím vývojom „zuniverzálnelo“, čo znamená, že si jeho duchovný, religiózny rozmer nemusíme automaticky spájať so šintoizmom alebo zenbudhizmom. Tým, že sa v priebehu 19. storočia začalo postupne šíriť do inonárodných literatúr vrátane európskej, adaptovalo sa na podmienky nášho geografického priestoru a religiozity, prijalo špecifiká tej-ktorej krajiny či jazyka, čo považujem za jeho veľkú devízu. Preto si veľmi dobre rozumie aj s kresťanstvom, konkrétne s ignaciánskou spiritualitou. Je obľúbenou pomôckou v pedagogike, kde sa dá funkčne využiť napríklad (a nielen) na hodinách slovenského jazyka a literatúry. Takisto môže poslúžiť ako liečebná pomôcka v psychoterapii a arteterapii. Teda má aj svoje praktické využitie a zdá sa, že sa mu celkom darí. Nakoniec, vďaka svojej úspornosti je vynikajúcim spoločníkom pri čakaní na meškajúce vlaky, cestovaní do školy a práce alebo rýchlym a výživným čítaním na dobrú noc.

JG: Ako sa táto japonská básnická forma dostala do Európy a na Slovensko? Jedna z verzií o rozšírení haiku do západného literárneho priestoru hovorí o úlohe beatníka Jacka Kerouaca, ktorý svoje prvé haiku publikoval v 50. rokoch 20. storočia. Je to opodstatnená hypotéza? Alebo si haiku našlo cestu priamo z Japonska?

MN: Určite, Jack Kerouac má nemalú zásluhu na popularizácii haiku v západnom priestore a okrem neho aj ďalší beatníci – Diane di Prima či Gary Snyder. Ezra Pound, veľký americký básnik, dokonca tvrdil, že haiku (on sám používal pôvodný výraz *hokku*), v podstatnej miere ovplyvnilo jeho tvorbu. Čo sa týka Európy, prvé haiku sa objavili vo Francúzsku pravdepodobne už v rokoch 1903 až 1905. V tejto súvislosti sa napríklad spomínajú Juliene Vocance, Paul-Louis Couchoud a Albert Poncin, ktorí údajne spísali 72 haiku počas výletnej plavby loďou. V roku 1910 vyšla antológia japonskej poézie, ktorú do francúzštiny preložil vtedajší významný právnik a japonológ Michel Revon. V Maďarsku sa objavuje po prvýkrát v roku 1907 – išlo o preklad pôvodného haiku básnika a filozofa Inoue Tecudžira. Počas prvej svetovej vojny vznikali desiatky haiku priamo v zákopoch. Čo sa týka Slovenska, ani tu nie je takou novinkou, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Venovalo a venuje sa mu celkom dosť autorov, či už sporadicky, alebo programovo. Ako skvelý prameň nám môže poslúžiť monografia Evy Urbanovej *O muškátoch, mravcoch a jarabinách* (Verbum, 2023), ktorá mapuje práve slovenský variant haiku, jeho vznik a postupný vývoj, či antológia *Tiché ihriská po stopách zaplňaných tušom rýchlejších hry* (zost. Dalfar – Urbanová, Literárna bašta, 2024), ktorá obsahuje haiku 30 slovenských autorov. Netreba však zabúdať, že na začiatku všetkého stál Masaoka Šiki, bez ktorého by haiku pravdepodobne už neexistovalo vzhľadom na vtedajšie pretvárajúce sa Japonsko – to sa po páde tokugawského šógunátu začalo meniť závažnou rýchlosťou a všetko tradičné bolo automaticky považované za prežitok, čo samozrejme zasiahlo tak spôsob dopravy a stravovania, ako aj módu, umenie či literatúru.

JG: Je slovenčina ideálnym jazykom pre haiku? Sú jazyky, ktorých priemerne kratšie slová (napr. angličtina) dokážu do sedemnástich slabík zmestiť viac. Ako člen medzinárodných haiku asociácií sa musíte vyrovnávať aj s prekladom haiku. Ako prebieha takáto viacjazyčná recepcia? Majú jazyky svoje odlišné stratégie, ako uchopiť haiku?

MN: Pokiaľ hovoríme o pôvodnej tvorbe, každý jazyk je vďaka univerzálnosti haiku ideálny. No každý má zároveň svoje špecifiká a obmedzenia, čo sa prejavuje pri prekladoch. Tu naozaj ide tak trochu o „prechádzku po tenkom ľade“. Prekladateľ totiž musí bojovať s dilemou, či stojí za to striktné dodržiavať formu 17 slabík s použitím slovnej zásoby, ktorú má k dispozícii. Nie som japonológ, no myslím si, že niekedy je to kontraproduktívne. Z vlastnej skúsenosti viem, že takýto prístup môže v istom zmysle naštříbiť plynulosť a niekedy posunúť samotný význam pôvodných haiku. Záleží na prekladateľovi, aký prístup si zvolí. Každopádne je to nezávideniahodná úloha, keď si predstavíme, aké zručnosti sú potrebné už len na prekladanie poézie všeobecne. Ja osobne svoje haiku radšej neprekladám, a keď už k tomu príde, ľahšie mi to ide zo slovenčiny do angličtiny, ktorá je naozaj oveľa benevolentnejšia.

JG: Patríte k haiku tvorcom, ktorí rešpektujú japonské esteticko-filozofické kánony, zároveň ich „lokalizujete“ aj slovenskými, v širšom zmysle kresťanskými a európskymi prvkami. Nepriamo sa tým prehlbuje väzba medzi napísaným textom a empirickým autorom. Je vhodné vnímať haiku knihy ako autorské lyrické denníky alebo môžu nadobudnúť platnosť univerzálnych sentencií?

MN: Keď sme pri denníkoch, spomenul by som špecifický žáner – cestovateľský denník (*haibun*), ktorý je kombináciou cestopisu a haiku. Za pozornosť stojí Macuo Bašo a jeho *Úzka cesta do vnútrozemia* či *Môj nový rok*, ktorého autorom je Kobajaši Issa. Masaoka Šiki zasa oživil bašoovskú tradíciu cielených prechádzok do prírody (*ginko*). Vynikajúci britský autor Alan Summers práve tieto prechádzky používa ako spštenie svojich haiku workshopov. V každom prípade, dôležitá je autenticita a miera prenosnosti haiku. Určite je skvelé, ak sa autorovi podarí poctivo zaznamenať nejaký moment, no ešte lepšie, ak sa s týmto záznamom stotožní čitateľ na základe vlastnej, prežitej skúsenosti. Vtedy môžeme hovoriť o univerzálnosti. Stáva sa, že *haibun* trochu „uletí“, vtesná medzi riadky o niečo viac seba, použije slovo či motív, ktorý nemusí poznať každý a v takom prípade zostane čitateľ trochu zmätený, pretože narazí na niečo, čo je mu cudzie. Niekedy sa nám ťažko čítajú práve spomínaní japonskí majstri, ktorí vychádzajú zo šintoizmu a zenbuddhizmu – nevieme ich haiku uchopiť v celej jeho kráse práve z toho dôvodu, že nepoznáme prinajmenšom okolnosti ich vzniku, nevieme sa vtesnať do spôsobu „východného“ rozmyšľania.

JG: Haiku si musí vystačiť so svojím určeným priestorom, ktorý je aj na básnické pomery nesmierne úsporný. Má haiku autor spôsob, ako vyjadriť niečo zložitejšie a komplexnejšie? Alebo si musí povedať, že niektoré idey či témy sú mimo jeho možnosti.

MN: Pri písaní haiku je dôležité používať metódu vtáčej perspektívy, čo je zároveň asi to najťažšie – zložité, komplexné veci však môžeme pomenovať len vtedy, ak na chvíľu zabudneme na seba. Ak sme len pozorovateľmi, fotografmi, ktorých úlohou je sprostredkovať daný moment (chuť, vôňu, zvuk) najjednoduchšie, ako sa dá. Zvyšok je na čitateľoch – od nich závisí, do akej hĺbky sa odvážia vkročiť. Kobajaši Issa tvrdil, že autor haiku by mal byť ako dieťa – možno práve preto mu rád hovorím aj básnik úžasu. Bol ambasádorom tzv. „low creatures“, teda tých najmenších a najzraniteľnejších tvorov, ktorými nás príroda obdarovala - od blchy, muchy a komára až po lúčne koníky a svetlušky. Haiku nám dáva jedinečnú možnosť pomenovať práve prostredníctvom tých najobyčajnejších vecí to najdôležitejšie.

JG: Aký je ideálny spôsob publikovania haiku? Potrebujú ako úsporné žánre veľa bielej plochy? Vyhovuje im reťazenie? Ako sa táto starobylá forma znáša s modernými technológiami? Zdá sa, že v dnešnej dobe so striktno vymedzeným časom by to mohol byť optimálny formát.

MN: Áno, je až neuveriteľné, ako si haiku sadlo s touto bláznivou, uponáhľanou dobou. Akoby jej bolo šité na mieru. Vďaka moderným technológiám ho môžete napísať a vzápätí kliknutím odoslať, kam len chcete. Na sociálnych sieťach môžete nájsť množstvo zaujímavých skupín, ktoré združujú *haidžinov* z celého sveta, komunikovať s nimi, získavať spätnú väzbu, učiť sa v rámci online workshopov, zúčastňovať sa na online čítaniach, atď. Mal som tú česť. Na webe je prístupné množstvo e-zinov, kde okrem haiku autorov z celého sveta nájdete aj odkazy na súťaže (je ich takpovediac neúrekom), ktoré sú takisto skvelým spôsobom konfrontácie vlastnej tvorby so súčasnými zahraničnými trendmi. Bohužiaľ existujú rôzne haiku generátory, ktoré vám „ušetrí prácu“, stačí len dodať ingrediencie – o umelej inteligencii nehovoriac. To ma trochu mrzí a priznám sa, že aj desí. Čo sa týka bielej plochy, je dobré, ak vynikne aj tá, pokiaľ hovoríme napríklad o papieri. Papier je ako snehový závej, to najdôležitejšie sa skrýva pod ním. V absolútnom tichu.

JG: Trochu so zveličením a prehánaním by sa dalo skonštatovať, že v technokratických štatistikách a výkazoch (FPU či MKSR) by tvorca haiku vyzeral, akoby sa „ulieval“. Máte premyslenú nejakú odpoveď pre tých, ktorí sa pýtajú, čo vlastne robíte, keď píšete tak „stručne“?

MN: Najstručnejšia odpoveď by asi bola, že menej je niekedy viac. Samozrejme, chápem obavy spomínaných kultúrnych inšancií, že sa im do týchto vôd príliš nechce, ale treba si uvedomiť, že ide o oveľa viac, než len „nejakú básničku“. Asi najvýstižnejšie ho definoval vynikajúci prozaik Ibuse Masudži, ktorý povedal, že haiku je najväčší dar Japonska západnej literatúre. Ak by som ho mal stručne charakterizovať, povedal by som, že haiku je základná škola všímavosti, stredná škola pokory a vysoká škola bytia v prítomnom okamihu. V Božej prítomnosti, ktorá je v nás i mimo nás. Pre súčasnú americkú autorku Soniu Sanchez je najlacnejším liekom na svete, s čím sa nedá nesúhlasiť. Vraj raz náhodne siahla do poličky s knihami v jednom zabudnutom kníhkupectve a našla samu seba. Haiku má moc meniť ľudí k lepšiemu, spája ich, vytvára nové priateľstvá. Je to sedemnásťslabičný terapeut, ktorý nám pomáha spomaliť, zastaviť sa a žasnúť tak, ako to vedia len malé deti. Ukazovať prstom na mravca zápasiaceho so zrnkom ryže a zabudnúť na svoje prerastené ego. Sme síce na vrchole potravinového reťazca, ale to ešte neznamená, že sme najdôležitejší. Na to by sme nemali zabúdať. A práve preto je v dnešnej dobe také potrebné.

**skryli sa v pare
z plechového hrnčeka –
vzdialené hory**

**labutie krídla
či len starecké dlane
nad zlatým dažďom**

Vertigo 2/2025

časopis o poézii a básnikoch

#slnkopis-zemopis-prosbopis #Gens-Y-Z #just-slamming-two

Ján Gavura – Matúš Nižňanský „Haiku je základná škola všímavosti, stredná škola pokory a vysoká škola bytia v prítomnom okamihu.“ 2

Matúš Nižňanský *Dve haiku* 6

Manfred Chobot *Neondulovaná, netupírovaná každodennosť* 8

Katarína Hrabčáková – Joe Palaščák „...nehovorím sebe ani čitateľovi, že som hypnotizovaný témou.“ 14

Joe Palaščák *Tu-a-Teraz, ukážky zo zbierky KamInam* 18

Ján Mičko *Klokany, kóany a iné zásadné veci* 20

Tomáš Straka *Purgatórium* 23

Aurel Lešan *vynútené zlozvyky a iné básne* 26

Vertigo Špeciál 2025 *Fenomén a fenomény Philippa Jaccotteta* 28

Eva Pariláková *slnečné hodiny: hľadanie gnómonu* 36

Peter Trizna *Malý sprievodca po afroamerickej poézii (3)* 42

Haki R. Madhubuti *Spojenie* 43

Harryette Mullen *Automapa* 44

Keith Gillyard *Obrazy okamihu* 45

Lucille Clifton *Dobré časy* 46

Robert Hayden *Tie zimné nedele* 47

Gen Y a Gen Z o sebe a svete

Zuzana Balenčin *Telo sa slovom stalo (a vice versa) (AD Anna Siedykh Cudzinečnosť)* 50

Stanislav Olejár *Všetko, čo spravíš, využijem na lásku k tebe*

(AD Alena Brindová *Prekročenie frontovej línie*) 56

Katarína Hrabčáková *Jazyk, reč, veľrybí spev (AD Alžběta Michalová Matčina)* 64

Lenka Šafranová *Občiansky aktivizmus ako súčasť slam culture – slam ako forma občianskeho aktivizmu* 72

Ján Gavura – Sven Stears „Publiku bude na vás záležať, keď vám bude záležať na publiku.“ 80

Sven Stears *Malá zelená škatuľka a Topí sa v éteri, siaha po zápalkách ako po naplavenom dreve* 84

Recenzie

Edita Príhodová *Od seba k Inému* (Juraj Kuniak: *Putovanie ku katedrále*) 90

Boris Mihalkovič *Poezia prírodného i intímneho sveta* (Miroslav Brück: *Ranné odtlačky, kličiace rastliny*) 93

Patricia Gabrišová „Deň v objatí je vzácnejší, než tisíc plných sýpok“

(Silvia Štubňová Nigrelli, Katarína Džunková a Martin Odler: *V severnom vetre čítaš správy ďaleké.*

Staroegyptská líbostná poézia) 95

Z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Supported using public funding by Slovak Arts Council.

u. fond na podporu umenia **f . a . c . e**

Vedecké texty publikácie prechádzajú recenzným posúdením.

Vydáva OZ FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania.

Šéfredaktor doc. Mgr. et Mgr. Ján Gavura, PhD.

Zástupca šéfredaktora Mgr. Lenka Šafranová, PhD.

Redaktori Mgr. Mária Klapáková, PhD., Mgr. Katarína Hrabčáková, PhD., Mgr. Alena Brindová, PhD,

Mgr. Peter Trizna, PhD., Mgr. Martin Makara a Mgr. Ema Palková

Dizajn a grafická úprava Mgr. art. Mária Čorejová, www.mariacorejova.sk

Fotografie Mgr. art. Jana Farmanová

Sídlo vydavateľa a adresa redakcie FACE, Cintorínska 20, 08216 Fintice

IČO vydavateľa 42232031, web www.myface.land, email vertigoforum@gmail.com, contact@myface.land

Tlač Vienaľa, s. r. o., Textilná 4, 040 12 Košice. Ročník 13.

Vychádza 4 x ročne a jedno číslo špeciál.

Číslo vyšlo v júli 2025

ISSN 1339-3820

EV 4837/13

ISSN 1339-3820

